

Ny udenlandsk Literatur.

Lettres inédites de Stuart Mill. Par Émile de Laveleye. Extrait de «Revue de Belgique». Bruxelles & Paris. 1885. (23 S.)

Disse Breve, som Emile de Laveleye nylig offentliggjorde i det belgiske Tidsskrift «Revue de Belgique», og derefter lod udkomme som Brochure, ere ikke mange — et Par Stykker — og heller ikke lange: Broderparten af den lille Brochure optages af Laveleyes Bemærkninger til dem; og i Virkeligheden læses ogsaa disse Bemærkninger med større Interesse end Brevene.

Det første af Brevene er ikke engang «inédite». Det er nemlig det samme Brev, der findes aftrykt i Indledningen til Laveleyes bekjendte Værk «la Propriété primitive». Men Laveleye har her gjenoptrykt det, fordi det nævnte Værk — skjønt oversat paa Dansk, Engelsk, Tysk og Russisk — «ikke er blevet synderligt læst i Belgien», maaske fordi det, som Laveleye selv udtrykker det, er «mal composé et alourdi par la citation d'une masse de faits très peu coordonnés». Stuart Mill bemærker i dette Brev, at Laveleyes Skildring af Grundejendommens Historie og hans Beskrivelse af de forskjellige Former, under hvilke denne Institution til forskjellige Tider er fremtraadt og endnu fremtræder, ere meget skikkede til at vise, at Ejendomsretten ikke er noget Fast og Uforanderligt, men tværtimod er en mangeformet Institution, der har undergaaet store Ændringer, og som med stor Fordel fremdeles lader sig give andre Former end de nu herskende. Stuart Mill

Ny udenlandsk Literatur.

Lettres inédites de Stuart Mill. Par Émile de Laveleye. Extrait de «Revue de Belgique». Bruxelles & Paris. 1885. (23 S.)

Disse Breve, som Emile de Laveleye nylig offentliggjorde i det belgiske Tidsskrift «Revue de Belgique», og derefter lod udkomme som Brochure, ere ikke mange — et Par Stykker — og heller ikke lange: Broderparten af den lille Brochure optages af Laveleyes Bemærkninger til dem; og i Virkeligheden læses ogsaa disse Bemærkninger med større Interesse end Brevene.

Det første af Brevene er ikke engang «inédite». Det er nemlig det samme Brev, der findes aftrykt i Indledningen til Laveleyes bekjendte Værk «la Propriété primitive». Men Laveleye har her gjenoptrykt det, fordi det nævnte Værk — skjønt oversat paa Dansk, Engelsk, Tysk og Russisk — «ikke er blevet synderligt læst i Belgien», maaske fordi det, som Laveleye selv udtrykker det, er «mal composé et alourdi par la citation d'une masse de faits très peu coordonnés». Stuart Mill bemærker i dette Brev, at Laveleyes Skildring af Grundejendommens Historie og hans Beskrivelse af de forskjellige Former, under hvilke denne Institution til forskjellige Tider er fremtraadt og endnu fremtræder, ere meget skikkede til at vise, at Ejendomsretten ikke er noget Fast og Uforanderligt, men tværtimod er en mangeformet Institution, der har undergaaet store Ændringer, og som med stor Fordel fremdeles lader sig give andre Former end de nu herskende. Stuart Mill

udtaler endvidere, at man ganske sikkert ikke kan nægte «que les réformes à faire dans l'institution de la propriété consistent surtout à organiser quelque mode de propriété collective, en concurrence avec la propriété individuelle». Men Stuart Mill udvikler ikke denne Tanke nærmere, og jeg har derfor ikke fundet nogen Anledning til at gengive hans Brev i den forkortede Fordanskning af Laveleyes Bog om Ejendomsretten, som jeg i sin Tid udgav. De Anskuelser om Kollektivejendommen, som Laveleye gjorde gjældende i sin Bog, have forevrigt været Gjenstand for Misforstaaelser (særligt fra Paul Leroy-Beaulieus Side), og Laveleye benytter nu Lejligheden til at tydeliggjøre sin Mening herom.

Det næste Brev angaar Kolonialsprogsmaalet. I 1869 havde man i Belgien begyndt at diskutere Spørgsmaalet om Nyttens af at erhverve Kolonier, der skulde tjene som Marked for Hjemlandets Industriprodukter. Laveleye havde forespurgt Mill om hans Mening, og Mill udtalte sig imod Kolonierne. Deraf tager Laveleye nu Anledning til at lade nogle Ord falde om Øjeblikkets Kolonialsprogsmaal. «For at sikre sine Besiddelser i Kotschinkina, der koste meget og indbringe intet, annekterer Frankrig Tonkin, og kommer derved i Krig med Kina, en Krig, der kan vare længe, ikke at tale om Udsigterne til Konflikt med neutrale Magter. Samme utaknemlige og gølge Foretagende paa Madagascar. Frankrig har meget at passe hos sig selv. Som hele vort Kontinent sukker det under en haard industriel og landøkonomisk Krise. Dets forfærdelige Budget paa over tre Milliarder forlanger ny Skatter, naar Balance skal sikres. Det trænger i Evropa til sine militære Kræfter af Hensyn til de frygtelige Eventualiteter, der bestandigt hænge over vore Hoveder. De republikanske Institutioner møde voldsom Modstand og trues aabenlyst. Det parlamentariske Maskineri arbejder paa en saa ufuldstændig Maade, at Alle vaander sig derunder. Hvert Øjeblik staar Ministeriet foran en ny Krise. Den «esprit de suite», som koloniale Foretagender forlange, kan ikke findes

under det parlamentariske Demokrati med de idelige Minister-skifter, der flyde deraf. Republiken kan, naar den ledes økonomisk, sikre Folkets Lykke; men den egner sig ikke for den store Udenrigspolitik og fjerne Annektioner. Det er dette, som de Forenede Stater hidtil have forstaaet saa godt. Og uagtet man befinder sig i en Situation, der er saa rig paa alle Slags Vanskeligheder, følger man dertil de ikke mindre store Vanskeligheder, der følge med de store fjerne Expeditioner, og hvis Udgang Ingen kan forudse. Alligevel blænder Kolonialannektionernes Gjøglebillede i den Grad, at endog Folk som Paul Bert og P. Leroy-Beaulieu yde den æventyrlige Politik deres Bifald. . . . Hvormeget Blod, hvormange Penge har ikke Cuba kostet Spanien, — Cuba, som Spanien dog vil have meget ondt ved at beholde! Og alle disse Ofre falde paa de spanske Skatteydere, der ingen Fordel have deraf. . . . Og England, hvilke farlige og uhyre bekostelige Forviklinger paafore ikke dette Lands Kolonier det! Krimkrigen, Krigen i Afghanistan, de idelige Krige i Caplandet, den abyssinske Expedition, Okkupationen af Ægypten, trods de nuværende Ministres levende Modvilje, den sudanske Expedition etc. etc., — alt dette for at forsvare Adgangen til Indien og hævde Englands Prestige i Orienten. . . . Og Tyskland, der nu styrter sig ind paa denne Vej, bemægtigende sig Angra Pequenna og Kamerum, et let Bytte for en fransk Flaade under den første Krig, der bryder ud. . . . Paa Koloniernes Debetside maa saa endvidere opføres alle Kolonialkrigene i det 17. og 18. Aarh. . . . Nutildags ere Kolonier — bortset fra dem, der blot ere en Forlængelse af Moderlandet, som Canada, Avstralien og Algier-Tunis — en Anakronisme. De Stater, der lade sig forføre af denne Kimære, ville kun finde bitre Skuffelser, allehaande Farer, og Folkene tilvisse en svær Tilvæxt af Skatter! . . . Hvad jeg her har skrevet, rammer slet ikke vor afrikanske Association. Jeg er en af dens Grundlæggere, og har ofte forsvaret den i Pressen, hjemme og ude. Den er et internationalt og humanitært Værk i Ordets højeste Betydning.

Dens Formaal er ikke at favorisere et enkelt Folks eksklusive Interesse, ved Hjælp af Monopoler og Forrettigheder, men at aabne et helt Kontinent for hele Evropas civiliserende Virksomhed, uden Forskjel: en stor og ædel Tanke, som enhver Menneskeven maa bifalde, og som den civiliserede Verden officielt har stadfæstet.» . . .

Det næste Brev vedrører Spørgsmaalet om Indrømmelse af Valgret til Kvinderne. Laveleye er naturligvis en Tilhænger af den almindelige Valgret, ikke mindst fordi denne er et virksomt Opdragelsesmiddel; men karakteristisk for ham, den liberale Belgier, er det, at han mener, at det i et katholsk Land ikke gaar an at indrømme Kvinderne Valgret, — fordi de staa under deres Skriftefaders Indflydelse; dette er Noget, skriver han, som protestantiske Forfattere og maaske heller ikke Fritænkere tilfulde kunne bedømme. Særligt i et Land som Belgien vilde Kvindernes Valgret ikke kunne gaa an: Landet vilde komme ganske under Vatikanets Indflydelse, og Ufred vilde opstaa i Familiernes Skjød. Dette Sidste betvivler Mill, og med Hensyn til Faren ved den klerikale Indflydelse svarede han meget rigtigt, at denne sikkert dog kun er af forbigaaende Natur: naar Kvinderne nu staa under Præsternes Indflydelse, er en Hovedgrund maaske netop den, at Mændene holder dem ude fra det hele offentlige Liv.

Efter nogle Bemærkninger om det orientalske Spørgsmaal slutter Laveleye saaledes:

«Jeg har kun to Gange truffet Stuart Mill. Den første Gang var i 1873 ved et Møde, som afholdtes af Associationen for de agrariske Loves Reform. Mill udviklede her sin Yndlingstanke om en særlig Skat paa Ejendommens *unearned increment*, d. v. s. paa den Mer-Værdi, der skyldes ikke Ejendomsbesidderens Arbejde, men hele Samfundets Virksomhed og Fremskridt. Dette Mills Forslag have de franske Nationaløkonomer altid angrebet voldsomt. Og dog findes Principet allerede i Loven af 16. Septbr. 1807, § 3, der indeholder Følgende: «Naar private Ejendomme erholde en betydeligt forøget Værdi, fordi ny Gader

anlægges eller ny Quai'er bygges eller som en Følge af andre offentlige Arbejder, kunne disse Ejendomme forpligtes til at betale en Godtgjørelse, der kan stige indtil den halve Værdi af de Fordele, som de have opnaaet.» Og hvad er retfærdigere eller bedre stemmende med selve de Motiver, man paakalder til Støtte for Ejendomsretten? Hvis det er Arbejdet, der skaber Ejendomsretten, maa enhver Forøgelse af Jordens Værdi, der skyldes Ejeren, tilfalde ham. Men, omvendt, maa da ogsaa hele den Værdiforøgelse, der er Resultat af det sociale Arbejde, under den ene eller den anden Form vende tilbage til Samfundet.

«Mill talte med en beundringsværdig Klarhed men uden Varme. Hans Stemme naaede, skjønt den var pibende, langt, fordi dens Tone var høj og bidende. Hans Argumentation var strængt logisk. Nogle Data nævntes, men udvikledes kun lidet. Skjønt han talte til en demokratisk Tilhørerkreds, appelerede han slet ikke til Følelsen. Han vilde overbevise og oplyse, ikke bevæge eller rive med. Hans Tale vilde have passet bedre i et videnskabeligt Akademi end i denne folkelige Forsamling. Men han vilde det saaledes. Han vilde have skammet sig over at have gjort Lykke ved Hjælp af det, vi kalde Veltalenhed.

«Han opfordrede mig til at besøge ham i Blackheath ved Greenwich. Han beboede der en Villa i de Maaneder, han tilbragte i England; den største Del af Aaret boede han i Nærheden af Avignon, hvor han havde kjøbt en Ejendom for at kunne opholde sig ved sin tilbedte Ægtefælles Grav.» Laveleye omtaler derefter sit Besøg hos Mill, Mills ydre Fremtoning, hans Samtale etc. «Jeg talte til ham om de tyske Socialister. Han var ikke ubekjendt med deres Navne, men han havde ikke studeret deres Bøger. Han opfordrede mig til at skrive om dem, og derved var det, at jeg førtes til at offentliggjøre i «Revue des deux Mondes» den Række Artikler, som, omformede og fuldstændiggjorte, bleve til min nylig udgivne Bog «le Socialisme contemporain.»»

. . . «Paa de sociale Videnskabers Omraade ere Toc-

queville og Stuart Mill, efter min Opfattelse, de to Forfattere, som vor Slægt skylder de fleste nyttige Sandheder. Begge prøvede grundigt vor Tids store Problem, Demokratiets Organisation. Men Tocqueville saa ikke klart de økonomiske Følger af Lighedens Fremskridt, og hvad han skimtede deraf, fyldte ham med Uro. Mill derimod saa klart, at en social Reform-Era nærmede sig, og han hilste den med Tillid, med Sympathi, undertiden endog med Begejstring.»

A. P.-St.

Skrifter af Anton Nyström

Dr. A. Nyström, der er vore Læsere bekjendt fra Tidsskriftets tidligere Artikler om hans publicistiske Virksomhed, har sendt os sine nyere Skrifter. Det nyeste af disse (hvis Forord bærer Dateringen: i April 1885), har Titlen: »Om äktenskapet, pauperismen och prostitutionen. En medicinsk-social undersökning». (Stockholm, Looström & Co. 107 Sider). Det vigtigste Afsnit er det om Prostitutionen. Han optræder her som en Forsvarer af Kontrolsystemet, i alt Fald en foreløbig Forsvarer. Afsnittet indeholder adskillige gode Bemærkninger; men Forf. synes at tillægge Prostitutionsstatistikens Tal lidt for stor Vægt, ligesom han maaske ogsaa opfatter Sagen fra et lidt for eksklusivt medicinsk Standpunkt. Han bemærker saaledes S. 85: »Federationen (o: Fru Butler's Federation) anfører som en Hovedgrund for Parlamentet til at stemme efter Federationens Mening, at siden 1869 ere over 15,000 Petitioner med tilsammen 2½ Million Underskrifter (om de samme Personer i disse fjorten Aar flere Gange have tegnet sig paa Petitionslisterne, oplyses ikke) have forlangt ufortøvet og ubetinget Ophævelse af alle Love og Anordninger om smitsomme Sygdomme, medens kun 74 Petitioner med 4000 Underskrifter have forlangt disse Love og Anordningers Bibeholdelse. At Andragenderne støttes af 4300 Præster, fremhæves som et